

A BUDAPESTI SAS-HEGY TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLETEN ÉSZLELT MADÁRFAJOK

Dr. Simig Lajos

Über die Vogelwelt des Sas-hegy Naturschutzgebietes in Budapest

Az 1958-ban természetvédelmi területté nyilvánított budapesti 30 ha területű Sas-hegy — mely a főváros budai oldalán helyezkedik el és lakóházak veszik körül — különleges növényei, érdekes és változatos dolomitképződményei miatt vált nevezetessé.

A változatos dolomitképződmények, valamint az égtáji fekvések következtében megtalálhatók a nyílt és zárt dolomitsziklagyep, sziklafüves lejtősztyeppré és karsztbokorerdő vegetációi.

Jelentős a Sas-hegy állatvilága is. Megtalálható itt a pannongyík (*Ablepharus kitaibelii*), a haragos sikló (*Coluber jugularis*) és különleges pókfau-náján kívül ritka lepkefajok is láthatók.

Madárvilága — a terület elszigeteltségénél fogva — nem ígért érdekességet, ezért eddig nem képezte vizsgálat tárgyát. Mégis annak érdekében, hogy a természetvédelmi terület teljes élővilágát megismerjük, a Madártani Intézet 1973 februárjában megbízott ezen feladattal. A megfigyelés két teljes fészkelési időszakot, egy egész és egy tört telet, két teljes tavaszi és egy őszi vonulási időt ölelt fel.

A madarak zömmel a bokros helyeken található, ezek a természetvédelmi terület mintegy $\frac{2}{3}$ -át teszik ki. A bokros-bozótos rész kisebb hányada ritkás, a többi sűrű, helyenként igen sűrű. A tisztásokon a pázsitfűfélék magasra nőnek, és egyes helyeken a szederfélék még fokozzák a sűrűséget.

A leggyakrabban előforduló cserjék: orgona (*Syringa vulgaris*), aranyeső (*Laburnum anagyroides*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), dunai berkenye (*Sorbus danubiaris*), veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*), sóska-borbolya (*Berberis vulgaris*), kökény (*Prunus spinosa*), varjútövis (*Rhamnus catharticus*), cserszömörce (*Cotynus coggyria*), sajmeggy (*Cerasus mahaleb*).

A cserjék közül is legnagyobb mennyiségben a bogyótermésűek található, elsősorban a galagonya, a kökény és a sajmeggy.

A terület faállománya nem jelentős, miután a telepített fák még fiatalok, és a magasan fészkelő madárfajoknak nem nyújtanak jó fészkelési lehetőséget.

A fák közül a legtöbb virágos kőrisből (*Fraxinus ornus*) van, de található mandula (*Amygdalus communis*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), akác (*Robinia pseudoacacia*), feketefenyő (*Pinus nigra*) és mezei juhar (*Acer campestre*).

A Sas-hegy természetvédelmi területen észlelt madárfajok felsorolását több csoportra tagoltam aszerint, hogy fészkelők vagy állandó, esetleg időszakonkénti béréplők.

Itt fészkelő fajok

Phasianus colchicus. Mintegy 15—20 db-ból áll a létszámuk, a kakasok és tyúkok száma megközelítően azonos. 1973-ban és 1974-ben egyaránt csak egy fészkekalja kelt ki.

Streptopelia turtur. 1—1 pár fészkelte mindkét évben. Az 1974. évi fészkek tojásait — valószínűleg szarkák — elpusztították.

Streptopelia decaocto. A természetvédelmi területen 2—2 pár fészkelte mindkét évben, a kertekben és a házak között azonban nagy számban költ.

Galerida cristata. 1974-ben a sziklagyepen egy pár költött annak ellenére, hogy a közelükben rendszeresen dolgoztak.

Pica pica. 1973-ban 4—5, 1974-ben 5—6 új fészkek voltak a területen. Fészkeiket a sűrű bokrokra rakják. Télen is nagy számban láthatók, és a kis területet figyelembe véve ilyen nagyszámú populáció nem kívánatos.

Parus maior. 1973-ban megfelelő fészkelőhely hiányában nem volt a területen költés. 1974-ben kezdtük meg az odúk kirakását, de már későn. Az elsőket, amelyek eternitből készültek, április 11-én helyeztük ki. Ezek mindvégig üresek maradtak, de az áprilisban kirakott faodúk egyikében költött egy pár. Az odúk kihelyezésével létszámuk jelentős növekedésére számíthatunk.

Troglodytes troglodytes. A természetvédelmi terület délkeleti szélén mindkét évben 1—1 költés volt. Télen gyakran láthatók a kedvező mikroklímájú déli oldalon.

Turdus merula. A Sas-hegy leggyakoribb fészkelő madara. A területen a fészkek száma 15—20. Őszi és téli számuk megsokszorozódik a bőséges bogyótermés miatt.

Saxicola torquata. Tekintve a Sas-hegy elzártságát, ennek a fajnak a rendszeres fészkelése talán a legfigyelemreméltóbb. Évenként 2—3 pár költ. Sajnos két esetben is elpusztult a megfigyelt fészkekalja, mielőtt a szülők a fiókákat felnevelhették volna.

Phoenicurus ochruros. A Sas-hegyen tekintélyes számban költ, de főként a lakott területeken. 1974-ben a természetvédelmi területen is észleltem 1 pár fészkelését. A populációk nyár végén és őszi elején a szeles időjárás ellen védelmet nyújtó és élelmet biztosító déli lejtőn láthatók.

Luscinia megarhynchos. Rendszeresen 4—5 pár fészkel, annak ellenére, hogy fészkelőhelyük — ha egy-két héten át nincs csapadék — igen száraz. A költési idő 1974-ben nagyon elhúzódott, és még június végén is lehetett erőteljes éneküket hallani.

Erithacus rubecula. Mindkét évben csak egy-egy költést észleltem a déli oldal szélén. Télen a kertekben, de a természetvédelmi területen is található. A déli oldal szélmentes részei megfelelő helyek az áttelelésre.

Sylvia atricapilla. 1973-ban 6—8 pár költött, 1974-ben már csak 3—4 pár. A természetvédelmi területen kívül — a kertekben és a sövényekben — is fészkelte néhány pár.

Sylvia communis. 1973-ban és 1974-ben egyaránt 2 pár — megközelítően ugyanazon a területen — fészkelte. A területen kívüli nyugati oldalról egy hím hangját rendszeresen lehetett hallani.

Sylvia curruca. Mindkét esztendőben 2—3 pár költött a területen, de a környező kertekben ennél nagyobb számban.

Phylloscopus collybita. 1973-ban 4—6 volt a fészkek száma, ez évben már csak két fészkelést észleltem, ebből is az egyik másodfészkelés volt.

Lanius collurio. Mindkét évben csak egy-egy fészkelést észleltem, méghozzá mindkétszer júliusban, amikor fiókáikat etették.

Chloris chloris. Mindkét évben 2—3 pár fészkel a területen, a környező kertekben azonban jóval több. Feltűnően sok gyűlt össze a téli etetőknél. Késő tavasszal, amikor a cinegék már nem vagy csak ritkán jártak az etetőkre, a zöldikék még 20—50-es csapatokban tartózkodtak azok körül.

Serinus serinus. A déli lejtő alján fészkel 2—3 pár, de nagyobb számban költöttek a területen kívül. A sas-hegyi utcák egyik leggyakoribb madara lett az utóbbi években, és néhány példány át is telet.

Tavaszi és őszi vonulások idején észlelt fajok

Falco subbuteo. Többször berepült a terület fölé 1—1 példány. 1973. október 7-én, 1974. április 22-én, április 25-én. Július 25-én pedig egy példány sarlósfecskére vágott sikertelenül.

Scolopax rusticola. 1974. március 18-án estefelé 1 db-ot felriasztottam.

Lullula arborea. 1973 május első hetében 1 példány több napon át a területen tartózkodott.

Turdus philomelos. Tavaszi és őszi vonulás idején mutatkozott néhány példány, azonban fészkelésre nem maradtak, de 1974. augusztus 11-én is láttam 2 db-ot a galagonyabokrokon.

Muscicapa hypoleuca. 1973-ban április 28-án, 1974-ben április 22-én láttam egy-egy darabot.

Muscicapa albicollis. Mindkét évben láttam egy-egy példányt. 1973-ban április 23-án, 1974-ben április 24-én.

Fringilla coelebs. Főleg a tavaszi vonulás idején látható több példány, de kellő magasságú faállomány hiányában itt nem költenek és nem is énekelnek.

Az év minden szakában berepülő madarak

Falco tinnunculus. A közeli Várban áttelelő példányok minden évszakban gyakran megjelennek.

Picus viridis. 1—1 példány gyakran észlelhető.

Dendrocopos maior. Gyakori berepülő, valamivel többször észlelhető, mint az előző.

Corvus cornix. Gyakran látható 1—2 példány. 1973 júniusában 5 db, mintegy egy hétig tartózkodott a területen (2 db ad., 3 db juv.).

Corvus frugelius. Nyáron csak elvétve, télen néha nagy számban látható.

Coloeus monedula. Rendszerintelenül, de néha nagy számban jelenik meg a területen.

Garrulus glandarius. 1—1 db gyakori, azonban ősszel és télen több is előfordul.

Passer domesticus. A Sas-hegy legközönségesebb madara. A területen ugyan nem fészkel, de főleg télen nagy mennyiségben tartózkodik a szélvédett déli lejtő bokrain és fáin.

Carduelis carduelis. Állandóan látható a természetvédelmi területen, esetenként nagyobb csapatokban is. Fészkelésük itt valószínű, de erre semmi bizonyíték nincs.

Nyári vendégek

Apus apus. A magasban repülő madarak majdnem mindig láthatók, de a Sas-hegyen nem költenek.

Upupa epops. 1—1 példány több alkalommal betévedt a területre.

Jynx torquilla. Gyakran hallani jellegzetes hangját. 1973 júniusában a terület mellett egy fióka hulláját találtam.

Hirundo rustica. Állandóan látható több-kevesebb a terület fölött.

Delichon urbica. Gyakran mutatkozik néhány példány. 1973. május 10-én mintegy 150 db-ból álló csapat körözött a déli lejtő fölött.

Oriolus oriolus. 1—1 példány gyakran berepül táplálékért.

Oenanthe oenanthe. Csak 1974. július 24-én láttam egy tojót, mely rövid ott-tartózkodás után nyugati irányba elröpült.

Muscicapa striata. A természetvédelmi területen állandóan jelen van, de fészkelését nem észleltem.

Sturnus vulgaris. A területen kívül költenek nagy számban. A természetvédelmi terület rovarait a nyár elején csapatosan irtják, ősszel pedig a bogycserjéket keresik föl.

Téli vendégek

Accipiter nisus. Mindkét télen állandóan a Sas-hegyen tartózkodott 2 példány, de a költés idejére eltűntek.

Asio otus. 1973 telén 1 db tartózkodott a területen, de 1974-ben már nem volt látható.

Parus caeruleus. Az etetőknél állandó, de kisszámú vendég volt.

Parus palustris. Ritkán, kis számban jelent meg.

Sitta europaea. 1—1 példányt lehetett az etetőknél látni.

Turdus pilaris. Nagy számban (egy ízben 1973. december 11-én, mintegy 200 db) keresik fel a bokrok bogycserjéit, főleg a tél első felében.

Turdus iliacus. 1974. január 14-én egy példányt láttam a fenyőrigók társaságában.

Prunella modularis. Mindkét télen 6—6 darabot tudtam megfigyelni.

Coccothraustes coccothraustes. A Sas-hegy állandó, jellegzetes téli madara, mintegy 10—15-ös létszámmal.

Carduelis flammea. 1972—73 telén még több példányt lehetett látni. A megbízatásom előtti téli időben, vagyis 1973 február végét megelőzően, a területen kívül a déli oldalon rendszeresen láttam 3—4 darabot. Utoljára 1973. március 2-án láttam 1 példányt. 1973—74 telén egyetlen egyet sem.

Pyrrhula pyrrhula. A tél elején 2—3 db állandóan látható, de a bogycserjéivel a tél második felében eltűnnek.

Fringilla montifringilla. 1973 decemberében 2 alkalommal (13-án és 18-án), 1974 januárjában 1 alkalommal észleltem 2—2 példányt.

A természetvédelmi terület felett felügyeletet gyakorló Budapesti Erdő-

rendezés már sokat tett a madárvilág megőrzésére, sőt szaporítása érdekében is. Korábban sok volt itt a kóbor kutya és macska, ezek kilövése 1974-ben — mióta a felügyeletet ellátják — megkezdődött. Gyérítik a feltűnően nagy szarkaállományt is. Különböző röpnylású fészekodukat helyeztek ki, és ezt a tevékenységet tovább folytatják. A madarakat télen az egész területen rendszeresen etetik. Bevezették a természetvédelmi területre a vizet, és 1975. év nyarára már madáritatót is létesítenek.

A szerző címe:
1124 Budapest
Hegyalja u. 75